

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

Філологічний факультет Кафедра української літератури

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

"Біблія і культура"

(вказати назву навчальної дисципліни (іноземною, якщо дисципліна викладається іноземною мовою))

вибіркова

Освітньо-професійна програма Українська мова та література

(назва програми)

Спеціальність 035 Філологія

(вказати: код, назва)

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

Філологічний факультет

(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання українська

(вказати: на яких мовах читається дисципліна)

Розробники: Антофійчук Володимир Іванович, професор, доктор філологічних наук

(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Профайл викладача (-ів) <https://scholar.google.com.ua/citations?user=dIkIJ18AAAAJ&hl=uk>

E-mail: antofiychuk@ukr.net

Сторінка курсу в Moodle

Консультації

Очні консультації: понеділок – 13.00 – 15.00

Онлайн-консультації: вівторок – 13.00 – 15.00

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Курс "Біблія і культура" дасть можливість студентам глибше познайомитися із змістом геніальної пам'ятки, а головне – розкриє особливості осмислення представниками різних видів мистецтва процесу трансформації біблійних сюжетів, образів, ідей і жанрів за понад двотисячолітній період, певною мірою відкриє роль і значення християнства в історії світової культури.

Крім того, вивчення дисципліни сприятиме вдосконаленню умінь і навиків студентів щодо організації і провадження науково-дослідної роботи, підвищення її якості й ефективності. Курс поглиблює обізнаність студентів із сучасною методологією літературознавчих досліджень, зокрема в її компаративістичному аспекті, що дасть змогу краще пізнати історію національної літератури в широкому світовому контексті, осмислити окремі літературні явища різних культурно-історичних періодів, по-новому прочитати творчість того чи того письменника.

2. Мета навчальної дисципліни полягає у розгляді закономірностей і своєрідності рецепції біблійних ідей і образів українською та світовою культурою. Курс покликаний навчити студентів:

- розуміти специфіку Біблії як геніальної пам'ятки світової культури;
- сприймати пізнавальну й естетичну природу Біблії як літературно-мистецьке явище;
- визначати особливості взаємодії Біблії і літературно-мистецького твору;
- встановлювати історико-культурну й мистецьку цінність пам'яток, створених на біблійній основі;
- характеризувати вплив християнства на розвиток українського художнього слова;
- встановлювати зв'язок Біблії з розвитком українського і світового письменства;
- розкривати місце і роль Біблії у розвитку сучасної земної цивілізації.

3. Пререквізити. "Історія української літератури", "Історія зарубіжної літератури", "Теорія літератури", "Методологія та організація наукових (літературознавчих) досліджень".

4. Результати навчання.

Внаслідок вивчення курсу "Біблія і культура" студенти пізнають кращі світові зразки в обробці традиційних структур і водночас збагнуть своєрідність національних здобутків в осягненні біблійного сюжетно-образного матеріалу.

Вивчення курсу дає можливість студентам прилучитися до самостійного аналізу текстів різних культурно-історичних періодів, написаних на основі біблійного сюжетно-образного матеріалу, простежити той чи той художній твір у його синхронії та діахронії із національною і світовою літературою. При цьому студенти поглиблюють свої знання і навички в застосуванні різних методів і методик літературознавчого аналізу.

У результаті вивчення курсу студент повинен оволодіти такими **компетентностями**:

Загальні:

ЗК-3 Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-12 Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Фахові:

ФК-2 Здатність осмислювати літературу як полісистему, розуміти еволюційний шлях розвитку вітчизняного і світового літературознавства.

ФК-3 Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки. творчість культурного середовища та суспільних процесів.

Програмними результатами навчання є:

ПР-3 Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.

ПР-4 Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

ПР-9 Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.

ПР-10 Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів (залежно від обраної спеціалізації).

ПР-20 Оцінювати історію літературного життя на Буковині у зв'язках з народною творчістю, культурою українців та інших етносів, книговидавничою і журналістською справою; розуміти міжмистецьку взаємодію Біблії і культури, письменства і кіно, аналізувати взаємозв'язки явищ і фактів української літератури з відповідними явищами і фактами літератури національних спільнот України.

Студент повинен знати:

- історію постання біблійного канону та його роль у культурі земної цивілізації;
- основний зміст біблійних книг Старого та Нового завітів, їх зв'язок із літературою та мистецтвом;
- історію перекладів Біблії;
- переклади Біблії українською мовою;
- основні старозаповітні образи та своєрідність їх трансформації в літературі й мистецтві;
- основні новозаповітні образи та своєрідність їх трансформації в літературі й мистецтві;
- жанрову специфіку біблійного тексту та її вплив на літературу й мистецтво;
- зміст основних творів української та світової літератури, написаних на основі біблійного тексту;
- основні живописні, скульптурні, музичні та інші твори, що постали на ґрунті біблійних оповідей;
- основні крилаті вислови біблійного походження.

Студент повинен уміти:

- сприймати Біблію як геніальну пам'ятку світової культури;
- правильно інтерпретувати основні біблійні оповіді;
- аналізувати літературні твори, написані на основі біблійного сюжетно-образного матеріалу;
- характеризувати основні біблійні жанри;
- аналізувати мистецькі твори на біблійні сюжети;
- аргументувати теоретичні міркування переконливими прикладами;
- аналізувати художні особливості окремого твору на біблійну тему;
- виконувати творчі завдання, пов'язані з дописуванням і продовженням біблійних колізій;
- самостійно готуватися до практичних занять.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Біблія і культура												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1	2	3	90	3	14	16			60		залік
Заочна	1	2	3	90	3	4	4			82		залік

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. СТАРОЗАПОВІТНИЙ СЮЖЕТНО-ОБРАЗНИЙ МАТЕРІАЛ У СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ (1)												
Тема 1. Вступ. Мета і завдання курсу. Біблія як пам'ятка світової культури. Біблія та українське письменство: літературознавчий дискурс.													
	6	2				4	7	1					6
Тема 2. Особливості християнського мистецтва та його вплив на світову культуру.													
	8	2				6	9	1					8
Тема 3. Образи П'ятикнижжя Мойсеевого та ідеї книг пророків в українській і світовій культурі. Мотив Каїна.													
	10	2	2			6	9		1				8
Тема 4. Образ Мойсея в українській літературі.													
	8		2			6	9						9
Разом за ЗМ 1	32	6	4			22	34	2	1				31
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. СТАРОЗАПОВІТНИЙ СЮЖЕТНО-ОБРАЗНИЙ МАТЕРІАЛ У СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ (2)												

Тема 1. Повчально-поетичні книги та їх відгомін в українській і світовій культурі.	10	4				6	9		1			8
Тема 2. Псалом в українській літературі.	10		4			6	7	1				6
Тема 3. Мотиви Пісні пісень в українській літературі.	8		2			6	9					9
Разом за ЗМ 2	28	4	6			18	25	1	1			23
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 3. ІДЕЇ ТА ОБРАЗИ НОВОГО ЗАПОВІТУ У СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ.											
Тема 1. Сюжети і образи Нового Заповіту та їх трансформація у світовій культурі.	10	2	2			6	11	1	1			9
Тема 2. "Комплекс Юди Іскаріота".	6		2			4	6					6
Тема 3. "Комплекс Понтія Пілата".	8		2			6	6					6
Тема 4. Підсумки курсу.	6	2				4	8		1			9
Разом за ЗМ 3	30	4	6			20	31	1	2			26
Усього годин	90	14	16			60	90	4	4			82

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми
1.	Псалом у "Повісті временних літ".
2.	Образ Божої Матері в давній українській літературі.
3.	Біблійна основа художньої творчості Григорія Сковороди.
4.	Молитовні інтонації у творчості Тараса Шевченка.
5.	Роль біблійних епіграфів у поезії Тараса Шевченка.
6.	Своєрідність трансформації біблійного матеріалу в циклі Тараса Шевченка "Давидові псалми".
7.	Трансформація книг пророків у творчості Тараса Шевченка.
8.	Образ Божої Матері у творчості Тараса Шевченка.
9.	Своєрідність трансформації образу Мойсея у творчості Івана Франка.
10.	Поема Івана Франка "Смерть Каїна" в контексті української літератури кінця XIX – початку XX ст.
11.	Біблійні мотиви в поезії Лесі Українки.
12.	Біблійно-християнський контекст драматичної поеми Лесі Українки "Одержима".
13.	Євангельська основа драматичної поеми Лесі Українки "Руфін і Прісцилла".
14.	Драматична поема Лесі Українки "На полі крові" і проблема зради в українській літературі кінця XIX – початку XX ст.

15.	Старозавітні мотиви в драматичних поемах Лесі Українки.
16.	Біблійні мотиви в поезії Павла Тичини.
17.	Біблійні поеми Володимира Сосюри.
18.	"Останній пророк" Леоніда Мосендза як біблійний роман.
19.	Образ євангельського зрадника у творчості Романа Іваничука.
20.	Євангельська основа роману Романа Іваничука "Євангеліє від Томи".
21.	Християнська традиція в оповіданнях Наталени Королевої.
22.	Біблійні мотиви в романі Івана Багряного "Сад Гетсиманський".
23.	Жанр псалма в поезії Дмитра Павличка.
24.	Біблійні мотиви в сучасній українській літературі.
25.	Біблійно-християнський контекст прози Марії Матіос.
26.	Образ Ісуса Христа в українській літературі ХХ ст.
27.	Образ Божої Матері українській літературі ХХ ст.
28.	Образ Іоана Хрестителя українській літературі ХХ ст.

6. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю

Формами поточного контролю є письмова (есе, реферат, творча робота) відповідь студента.

Формами підсумкового контролю є залік.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінка А (90 – 100 балів) або "зараховано" виставляється за відповідь, яка містить вичерпне за сумою поданих знань розкриття усіх запитань, розгорнуту аргументацію кожного з положень, побудована логічно й послідовно, розкриває питання від його нижчих до вищих рівнів, а також містить приклади, які дозволяють судити про повно ту уявленість студента з поставленого питання. Відповідь повинна бути викладена гарною, багатомовною, відзначатися точним вживанням термінів, містити посилання на засвоєну навчальну літературу.

Оцінка В (80 – 89 балів) або "зараховано" виставляється за відповідь, яка містить повне, але не вичерпне за сумою виявлених знань висвітлення усіх запитань, що містяться в білеті, скорочену аргументацію головних положень, допущено порушення логіки й послідовності викладу матеріалу, а розуміння теоретичних питань не підкріплено ілюстраціями. У відповіді допускаються стилістичні помилки, неточне вживання термінів, довільне витлумачення фактів.

Оцінка С (70 – 79 балів) або "зараховано" виставляється за відповідь, яка містить недостатньо вичерпне за сумою виявлених знань висвітлення питань, що містяться в білеті, відсутня аргументація головних положень, допущено порушення логіки й послідовності викладу матеріалу, а наведені приклади з практики не відповідають теоретичним моментам даного курсу. У відповіді допускаються стилістичні помилки, неточне вживання термінів, довільне витлумачення фактів. Крім того, таким балом може бути оцінений студент, який протягом семестру не виявляв відповідних знань з даного курсу, але на заліку успішно відповів на поставлені теоретичні та практичні завдання.

Оцінка D (60 – 69 балів) або "зараховано" виставляється за відповідь, яка містить неповне за сумою виявлених знань висвітлення усіх питань, поверхово аргументує положення, у викладі допускає композиційні диспропорції, порушення логіки й послідовності викладу матеріалу, не ілюструє теоретичні положення прикладами. Мова відповіді рясніє помилками, наявне неправильне слово- й терміновживання.

Оцінка E (50 – 59 балів) або "зараховано" виставляється за відповідь, яка містить неповне за сумою виявлених знань висвітлення усіх питань або за незнання окремого питання із загальної кількості поставлених. У викладі студента допущені композиційні диспропорції, порушення логіки й послідовності викладу матеріалу. Студент не може відтворити основні теоретичні положення, але наводить окремі приклади з історико-

літературного матеріалу. Мова відповіді рясніє помилками, наявне неправильне слово- й терміновживання, немає розуміння окремих літературознавчих термінів.

Оцінка FX (35 – 49 балів) або "незараховано" виставляється у разі, коли студентом протягом навчального семестру набрано недостатню кількість балів за змістові модулі, він не може бути допущеним до складання заліку. У випадку, якщо студент допущений, але його відповідь на заліку містить неправильне висвітлення питань, помилкову аргументацію, допускаються помилкові умовиводи, неправильне посилення на факти та їхнє витлумачення, мова близька до суржику, він також може бути оцінений незадовільно.

Оцінка F (1 – 34 балів) або "незараховано" виставляється у разі, коли студентом протягом навчального семестру набрано недостатню кількість балів за змістові модулі, він не може бути допущеним до складання заліку. У випадку, якщо студент допущений, але відповіді на поставлені запитання на заліку він не може або відповідає неправильно, а також не може дати відповідь на жодне із поставлених додаткових запитань, така відповідь оцінюється незадовільно.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)											Кількість балів (залік)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2			Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T1	T2	T3	T4	40	100
5	5	5	5	6	6	6	6	5	6	5		

7. Рекомендована література (основна)

1. Антофійчук В. Образ Іуди Іскаріота в українській літературі. – Чернівці: Рута, 1999. – 104 с.
2. Антофійчук В. Образ Понтія Пілата в українській літературі: онтологічні, поведінкові та аксіологічні доміанти. – Чернівці: Рута, 1999. – 40 с.
3. Антофійчук В. Євангельські образи в українській літературі ХХ століття: Монографія. – Чернівці: Рута, 2001. – 335 с.
4. Антофійчук В. "На арфі Господній...": Біблійний інтертекст у поезії Дмитра Загула. – Чернівці: Букрек, 2020. – 64 с.
5. Антофійчук В., Гавріл А. Давня українська література і Біблія: жанри, образи, ідеї. – Чернівці: Родовід, 2017. – 248 с.
6. Бетко І. Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії ХІХ – початку ХХ століття. – Zielona Gora-Kijow, 1999. – 160 с.
7. Бовсунівська Т. Традиція "переложень" псалмів Давидових в українській літературі ХІХ ст. // Біблія і культура / Ред. А. Нямцу. – Вип. 3. – Чернівці: Рута 2001. – С. 117 – 120.
8. Даниленко І. Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція: Монографія. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 304 с.
9. Жулинський М. Християнство і національна культура / Ми-кола Жулинський // Біблія і культура. – Вип. 1. – Чернівці: Рута, 2000. – С. 6 – 8.
10. Колодний А. Християнські засади національної культури // Історія української культури: У 5 т. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 3. – С. 43 – 67.
11. Кречотень В., Шевчук В. Біблія // Українська літературна енциклопедія: У 5 т. – К., 1988. – Т. 1. – С. 175 – 177.
12. Криса Б. До образу Богородиці в українській бароковій поезії // Медієвістика: Зб. наук. статей. – Вип. 3. – С. 120 – 129.
13. Лановик З. Hermeneutica Sacra. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 587 с.

14. Матушек О. Проповіді Лазаря Барановича в дискурсі українського Бароко: Монографія. – Харків: Майдан, 2013. – 360 с.
15. Мень А. В поисках подлинного Христа: Евангельские мотивы в западной литературе / Александр Мень // Иностранная литература. – 1991. – № 3. – С. 237 – 247.
16. Мишанич О. Біблія і давня українська література // Біблія і культура. – Вип. 1. – Чернівці: Рута, 2000. – 9 – 13.
17. Мороз Л. Погляд на історію української літератури в аспекті християнської духовності (філософсько-теологічному) // Біблія і культура. – Вип. 1. – Чернівці: Рута, 2000. – С. 6 – 8.
18. Набитович І. Універсум *sacrum*'у у художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму). – Дрогобич-Люблін: Посвіт, 2008. – 600 с.
19. Нямцу А. Е. Идеи и образы Нового Завета в мировой литературе. – Ч. I. – Черновцы: Рута, 1999. – 328 с.
20. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература (Теоретические аспекты функционирования). – Черновцы: Рута, 2007. – 520 с.
21. Нямцу А. Е. Поэтика традиционных сюжетов. – Черновцы: Рута, 1999. – 176 с.
22. Пелешенко Ю. Українська література пізнього Середньовіччя (друга половина XIII – XV ст.): Джерела. Система жанрів. Духовна інтенція. Постаті. – К.: СтилоС, 2012. – 480 с.
23. Салига Т. Ю. Молимося, Боже єдиний... // Слово благовісту: Антологія української релігійної поезії. – Львів: Світ, 1999. – С. 6 – 39.
24. Сивокінь Г. Григорій Сковорода як читач Біблії // Слово і час. – 1993. – № 9. – С. 11 – 16.
25. Сидоренко Т. Іменем Марії: Образ Богородиці в християнській ліриці Івана Величковського // Дивослово. – 2003. – № 7. – С. 13–15.
26. Сулима В. Біблія і українська література: Навч. посібник / Віра Сулима. – К.: Освіта, 1998. – 400 с.
27. Хороб С. Українська релігійна драма // Степан Хороб. Слово – образ – форма: у пошуках художності (Літературознавчі статті і дослідження). – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 81 – 89.
28. Шевчук В. Як би я викладав уроки Біблії в середній школі // Українська література ХХ сторіччя. – К.: Укр. письменник, 1993. – С. 4 – 15.

Рекомендована література (додаткова)

1. Бетко І. Біблійні мотиви творчості Лесі Українки в європейському контексті // Українська література в системі літератур Європи і Америки (XIX – XX ст.). – К.: Заповіт, 1997. – С. 136 – 151.
2. Бетко І. Псалтир в українській поетичній традиції: Історія і поетика рецепції // Świat przedstawiony w dziełach pisarzy Wschodniej Słowiań-szczyzny / Red. W. Wilczyński. – Zielona Góra: Wydawnictwo WSP 1994. – С. 310 – 328.
3. Бетко І. Рецепція Біблії в українській поезії: Деякі історико- і теоретико-літературні аспекти дослідження // Питання літературознавства. – Вип. 2. – Чернівці: Рута, 1995. – С. 31 – 41.
4. Бетко І. Святе Письмо в українській поезії: актуальні проблеми дослідження // Nowy Testament w dziejach i kulturze Europy / Red. T. Jaworski, W. Ryżewicz. – Zielona Góra: Wydawnictwo Uniwersytetu Zielono-górskiego, 2001. – S. 295 – 304.
5. Бетко І. Українська релігійно-філософська поезія. Етапи розвитку. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2003. – 240 с.
6. Бондар Л. Діва Марія як художній образ // Українське літературознавство. – 1993. – Вип. 58. – С. 71 – 78.
7. Бондар Л. Євангельські мотиви в творчості Івана Франка // Другий Міжнародний конгрес українців: Доповіді і повідомлення. Літературознавство. – Львів, 1993. – С. 273 – 278.
8. Бучинський Д. Богородичний культ в українському письменстві // Наукові записки Українського вільного університету. – Мюнхен – Рим – Париж, 1969. – Т. 9 – 10. – С. 21 – 28.
9. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні / Михайло Грушевський. – К.: Освіта, 1992. – 192 с.
10. Домбровський О. Літературні елементи в Біблії // Київ, Філядельфія. – 1952. – № 5 – 6. – С. 286.
11. Качуровський І. Містична функція літератури та українська релігійна поезія // Слово і час. – 1992. – № 10. – С. 33 – 45.

12. Качуровський І. Релігійно-містичні елементи в ліриці Михайла Ореста // Слово і час. – 1992. – № 11. – С. 14 – 18.
13. Мень А. Сын Человеческий. – 4-е изд. / Александр Мень. – М.: Вита, 1991. – 336 с.
14. Нямцу А. Е. Новый Завет и мировая литература. – Черновцы: Черновицкий госуниверситет, 1993. – 243 с. Ріцціотті Д. Життя Ісуса Христа / Переклад з італійської Лева Гайдуківського. – Рим, 1979. – 710 с.
15. Розумний Я. Від символізму до екзистенціалізму: Християнські елементи в українській поезії двадцятого століття // Ювілейний збірник праць Наукового конгресу у 1000-ліття хрищення Руси-України: Доповіді й матеріали з чужомовним резюме. – Мюнхен, 1988/1989. – С. 491 – 515 с.
16. Рязанцева Т. Стихія в системі. Європейська метафізична поезія XVII – першої половини XX ст.: мотиво-тематичний комплекс, поетика, стилістика. – К.: Ніка-Центр, 2014. – 228 с.
17. "Святі чуття, закладені в молитву...": Антологія української молитви: У 2 кн. / Упоряд. В. І. Антофійчука. – Чернівці: Рута, 1996. – Кн. 1. – 152 с.; Кн. 2. – 187 с.
18. Слово благовісту: Антологія української релігійної поезії / Упоряд. Т. Ю. Салига. – Львів: Світ, 1999. – 784 с.
19. Холл Дж. Словарь сюжетов и символов в искусстве / Пер. с английского А. Майкапара / Дж. Холл. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1996. – 656 с.
20. Чотарі В. Еволюція жанру псалма в українській літературі. Європейський контекст // Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті. – Вип. 6: У 2 ч. – Ч. 1. – Луцьк: Вежа 2008. – С. 294 – 304.
21. Чотарі В. Принципи класифікації біблійних псалмів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. – Серія: Літературознавство. – Тернопіль, 2008. – № 2 (24). – С. 366 – 376.
22. Eliade Mircea. Historia wierzeń i idei religijnych. – Warszawa: PAX, 2007. – Т. 1. – 624 s.
23. Van der Leeuw Gerardus. Fenomenologia religii. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1997. – 558 s.
24. Widengren Geo. Fenomenologia religii. – Warszawa: Nomos, 2008. – 320 s.

8. Інформаційні ресурси

[http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup1\(9\)/22.pdf](http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup1(9)/22.pdf)
<https://library.ndu.edu.ua/images/2020/13072020.pdf>
<http://zw.ciit.zp.ua/index.php>
http://www.logos-kiiev.org/publ/biblijni_motivi_u_svitovomu_zhivopisi/1-1-0-39